

SAYI : 16

MART 1937

CİLT : II

19 MAYIS

SAMSUN HALKEVİNİN AYLIK DERGİSİ

İÇİNDEKİ YAZILAR

Büyük Şef Atatürk

Otuz bir Halkevi Açılırken

Uzak Değil

Halkevinin Çocuğu (Şiir)

Atam (Şiir)

Demokrasinin Doğuşu

Konferans

Tarım

Derlemeler

Dizin Nasıl Okunur (Piyes)

İsmet İnönü

Şükrü Kaya

A. Ataman

B. K. Çağlar

A. Ertan

Rifat

C. K. Tuncçoğlu

S. Coşkun

S. Aytekin

Ozantürk

Büyük Şef Atatürk

Yazan : General İsmet İnönü

Atatürk hakkında benden bir makale istendi. Atatürke yakınlığım, bu mevzuda salâhiyetle bahsedebilmeme bir sebep addedilebilir. Fakat diğer bir bakımdan bu husustaki salâhiyetimi ihtiyatla telâkki etmek lâzımdır.

Bu düşüncenin her iki şıkkında da hiç şüphesiz doğru taraflar vardır. Her bir taraftaki doğruluğun derecesini kestirmeyi başkalarına bırakarak istenen makaleyi yazmaya büyük bir cesaret ve zevkle başlıyorum.

Yazacağım bu yazıda, Atatürkün bariz vasıflarını çizmiye çalışacağım. Bunu dâ bana ayrılan çerçeve daire-sinde yapacağım.

Büyük bir artistin beşerî ve şahsî hususiyetleri, vücuda getirdiği eseri nasıl tesir altında bırakırsa, Atatürkün şahsiyeti de Türk cemiyeti ve Türk devlet ve hükûmetinin siyaseti üzerinde bariz bir tesir husule getirmiştir.

Önderimiz inkılâbçı ve ateşli bir ruhla doğmuştur. Daima cemiyet için de yaşamaktan ve çalışmaktan hoşlanır. Genişçe miktarda arkadaşların ilmî veya içtimâî bir mevzu hakkında münakaşalarını dinlemekten ve bizzat saatlerce bu münakaşalara karışmaktan müstesna derecede zevk duyar. Tetkik

veya tasavvur halinde bulundurduğu bir mevzuu birçok dinleyicilere izah etmeyi de sever. Hazır bulunanları münakaşaya karışmaya davet eder ve hepsine kendi görüşünü ikna yolile kabul ettirmek için son dereceye kadar uğraşır.

Eskiden çocukların büyükler arasında dolaşırken, seslerini iştirmemeleri saygı sayılan, fertlerin daha büyüklerin huzurunda ağız açamamaları ve önlerine bakmaları mutlak olan bir cemiyet içinde, Atatürkün bu hususiyeti tenbih edici ve uyandırıcı tesirler husule getirmiştir. Halkın içinde yaşamaktan zevk alan bir devlet reisinin, etrafındaki vazife sahiplerinin bütün uğraşmalarını millete hasrettirmesinden tabîî bir şey olamaz.

İşte eski devirlerde, ister yeni zamanlarda yeni bir devre açanlar veya yeni bir rejim kuranlar arasında hiçbir kimseye tesadûf edilemez ki, vazifelerini cemiyet ve halk içinde yapmak hususunda Atatürk derecesinde ileri gitmiş olsun. Bu hususta şahsî temayüller ve hususî zevk kâfi gelmez. Bir insanın mevkii ne kadar yüksek olursa temaları ve alenî münakaşaları o kadar mahzurlu olabilir. Umumî bir yerde

halkla serbestçe konuşup münakaşa edilmek, hazır bulunanlardan biri hazırlanmamış bir mevzu hakkında hiç beklenmez bir sual sorabilir. Halkın gözü önünde böyle bir münakaşadan zaferle çıkmak için büyük bir zekâ sermayesine ve seri anlayış ve intikal hassalarına ihtiyaç vardır.

Atatürk ile hazırlıksız surette mülâkatlar yapan birçok ecnebler işte bu nokta hakkında büyük bir hayranlık duymuşlardır. Hiç beklenmez bir tarzda girişmesi icap eden müğlâk bir ilmi siyasî veya diğer münakaşa esnasında kudret ve salâhiyetle söz söylemek Atatürke mahsus bir sıfattır. Cemiyet hayatı geçirmek hususundaki istidatları başkalarını ikna etmek kudretini son dereceye kadar tekemmül ettirmiştir.

Herhangi bir mevzu hakkında münakaşada bulunmak üzere iştirak ettiği bir mecliste ortaya koyduğu ikna kudreti bilhassa dikkate değer.

Atatürkün halkla temas etmek ve halkla beraberce yürümek hususundaki zevk ve itiyatları, memleket için ölçülmez derecede kıymetli faydalar hâsıl etmiştir.

1919 ihtilâline girdiği zaman düşüncelerini kongrelere, murahhaslara, fertlere anlatmak hususunda hiç bir zahmetten çekinmemiştir. Netice itibarile sert mücadelelerden başka hal çaresi olmıyan çetin işlerde muhiti ikna etmeyi, daha doğrusu anlayış kabiliyeti bir muhit yaratmayı her şeyden üstün tutmuştur.

Atatürkün bu ruh; kudretinin en büyük eseri, Büyük millet meclisini kurması olmuştur.

Büyük millet meclisi, Türk milletinin iradesini temsil etmiştir.

Türklerin hariçte ve dahilde bulunan bütün düşmanları millî bir meclisten ve umumiyetle halkın herhangi bir toplantıda serbestçe ve açıkça konuşabilmesinden çok çekiniyorlardı. Büyük millet meclisinin kurulması sayesinde millî dava, çok hakikî ve esaslî bir istinat yeri bulmuş ve millî salâhiyeti münakaşa kabul etmez bir manevî temel kazanmıştır. O zaman mevcut bir vaziyet, sağlam seciyeli bir vatanperver olan bütün dürüst vatandaşların bir tek bayrak altında toplanmasına yol açmıştır.

Bir harp ve ihtilâl ortasında bir milletin işlerini, bir meclisin yardımıyla yürütmek kolay bir iş değildir. Bu zahmetli, fakat salim hükûmet tipini tahakkuk ettiren âmil, Atatürkün başka insanlarla iş birliği yapabilmek ve her meselede açık ve kat'î vaziyet almak hususundaki kudretinden ibarettir.

Millî inkılâbın ilk devresinden sonrada Büyük millet meclisinin milletin mukadderatı üzerindeki son derecede geniş nüfuz ve kudreti devam etmiştir. Bu nüfuz pek büyük olmakla beraber şumulünün derecesi Türkiye haricinde kâfi derecede anlaşılmıyor, çünkü Türkiyede müteaddit siyasî fırkalar bulunmadığı hakkındaki düşünceler üzerinde tevakkuf ediliyor. Hakikatte millet ve devletin mukadderatını tayin hususunda son söz meclise aittir. Büyük millet meclisi hakikî bir mürakabe icra eder. Türkiyenin simasını değiştiren icraat ve ıslâhat, meclisin reyinden geçen kanunlar olmadan tahakkuk ettirilmezdi. Büyük millet meclisindeki münakaşalar,

hükûmet erkânı için pek çok defalar müşkül vaziyetler arzeder.

Türk bakanlarının daima en büyük endişesi, meclisi ikna etmek arzusudur. Bu hep te böyle kalacaktır.

Meclisin parlamenter şekilleri tekemmül ettirmek maksadile inhilâl varabilecek felâketli nümayişlere girişmesine ihtiyaç yoktur. Bu gibi şeylere daha fazla alışmış memleketlerin örneği gözümüz önündedir. Büyük millet meclisinin hakikî bir mürakabe infaz etmekle beraber yıkıcı cereyanlardan uzak kalması, Türkiyenin bilgisini ve siyasî terakkisini ilerletmek bakımından en muvaffak yoldur.

Büyük millet meclisinde daima ateşli ve bütün memlekete örnek olmıya lâyık bir vatan sevgisine tesadüf edilmiştir. Dahilî ve haricî emniyet meselelerinde meclis daima büyük bir hassasiyet göstermiştir. Böyle meseleler bahis mevzuu olduğu zaman memlekette bulunan bütün kuvvetleri gözönünde tutmak meclisin şiarıdır.

Atatürk meclis ve hükûmet rükünleri için vâsi bir kaynaktır. Çetin ve dikenli meseleler konuşulurken Atatürkün hazır bulunması ve daima hayret verici bir derecede açık olan fikirlerini ortaya koyması bir mazhariyettir. Veis ne demek olduğunu hiç bir zaman bilmez. Neşesini daima muhafaza eder. Kudreti her zaman tazelenir. İnsanın zekâsından ve mânevî varlığından daimî faaliyetler ve gayretler bekliyen çetin işlerin ortasında her mesele hakkında daima ışık saçan bir rehber mazhar bulunmak uçsuz bir hayatîyet kaynağına sahip olmak demektir. Acı varlık

mücadelesinde ihtiyaç duyulan şey, sebat, ısrar, ümit ve neşedir. Atatürk sayesinde bütün bunlar bize yol gösteren prensipler halinde kalabilmiştir.

Atatürkü halk arasında görmek cidden bir zevktir. Yarım saatlik bir zaman içinde halkın durguluğu ortadan kalkar. Her yüzde haz izleri uyanır ve kuvvetli bir canlılık doğar. Daha mühim olan nokta şudur ki, bütün bu halk arasında derhal birbirlerine karşı müteakabil sevgi, tolerans ve tesanüt baş gösterir. Fertler birbirine bağlanır. Hepsî birden Atatürke bağlanarak yekpare bir blok teşkil ederler.

Böyle vaziyetlerde, halkın heyecanı son hadde varır. Halk kendini tekellüften tamamen beri görür ve Öndere karşı tam bir yakınlık ve itimat gösterir herkes serbestçe konuşur ve kabiliyetinin en yüksek derecesini ortaya koymıya uğraşır...

Atatürkün bulunduğu bir toplantıya hâkim olan duygu, nefse güvenmektir. Bütün hazır bulunanların alâkası bir tek noktada temerküz eder : Medeniyet ve ilim meselelerine sarılmış, münevver bir heyet vaziyetinde bulunmak.

Bilhassa bütün halk toplantılarına Atatürk nefse hakimiyet ve güvenme duyguları yaratmaya çok kıymet verir.

Hazır bulunduğu bir meclisten ayrılan her fert; bedbinlik, kaygu, üzüntü duygularından kurtulduğunu hisseder. Herkes büyük Önderinin büyüklüğünü yeniden idrak eder ve şu hakikati bir kere daha kavrar ki, ona inanmak yurdun kurtuluşuna ve terakkisine inanmak demektir.

En bariz vasıflarından biri de, mü-

nakaşa halinde bulunan bir toplantının görüş tarzını kendi münakaşa dehası sayesinde değiştirmek ve büyük bir halk mitingine de, kararlarının uyandırdığı şevk ve heyecan sayesinde yeni ruh vermektir.

Türk kadınının kurtuluşuna ve hayatın bütün sahalarında iş beraberliği hakkı kazanmasına ait olan müşkülleri kolaylıkla atlatmamızı da Atatürkün uğraşmalarına ve irşat yolundaki gayretlerine borçluyuz.

Büyük devlet reisinin birçok vesilelerle içtimâî bir mürşit sıfatı ile saatlerce emekler sarfettiğini görmek, muâşeret usullerini bilmiyenlerin hatalarını örtmesine, herkese nefse hürmet telkin etmesine ve yüksek seviyede içtimâî hayatın zevkini tattırmasına şahit olmak insana hem hayranlık, hem de hürmet telkin eden bir manzaradır.

Umumî yerlerde halka yeni alfabeyi öğretmeyi vazife edinen Şef, Türkiye'nin yeni cemiyetini yaratmak ve bunun toplantılarına içtimâî renk vermek hususunda da, büyük emekler sarfetmiştir. Atatürk bu faaliyetleri öyle bir memlekette yapmıştır ki bunun son iki asır zarfındaki hükûmeti, türlü türlü müşküller ortasında bir kurban gibi kıvrılırken, halkın gazabını uyandırmak için şundan başka çare bulamamıştır : Kadınlara daha kalın peçeler taktırmak ve daha uzun çarşaf ve feraceler giydirmek.

Böyle şartlar karşısında kadınları bir mahkemede hâkim bir dairede memur, mektepte öğretmen, lâboratuvarında çalışır bir kimyager mevkiine çıkarmak için bir cemiyeti cebir ve tazyik altında

bulundurmak kifayet etmez. Şiddet usullerinden başka yollara müracaat etmek, ikna vasıtaları kullanmak ve irşat ve terbiyede sebat etmek lâzımdır. İşte Atatürk bu vazifeyi bizzat görmüştür.

Atatürk büyük bir stratej olarak tanınmıştır. Hiç bir harp kaybetmemiş daima zafere varmıştır. Onun tipinde büyük kumandanlar politikaya karıştıkları zaman hiç bir memleketin tarihinde bir misale tesadüf edilmez ki, sırf cebir ve şiddet yoluyla idareye meyil göstermesinler.

Atatürkün siyasî görüşü temamlı başkadır. Onun kanaatine göre kuvvet ve strateji, daima yüksek emel ve ülkülerin nüfuzu altında kalmalıdır. Kuvvet, büyük ve haklı davalara ait bir korunma vasıtası mahiyetini hiç bir zaman tecavüz etmemelidir.

Böyle bir görüş, siyasî hedef ve kanaatlerde büyük bir vüruh bulunmasını icap ettirir.

Atatürkün usulü şudur : Siyasî mücadelelerinde müdafaa ettiği davayı daima mantıkî ve haklı bir teze istinat ettirir ve teze bütün inanını verir. Atatürkte bulunan bu vasıf öyle bir iman yaratmıştır ki bunu yeni Türk devletinin temel taşı addetmek caizdir.

Son iki asır esnasında Osmanlı İmparatorluğu gaye ve siyasetine ait bütün vüruh ve ciddiyeti kaybetmişti. Tunus, Cezayir, Mısır, Girit, Bulgaristan, Bosna, Hersek ve Arabistanın muhtelif kısımları başka başka şekillerde imparatorluktan ayrılmakla beraber Babıâli bunların hepsine hâlâ kendi mülkü gözüyle bakıyordu. Halbuki kendi paytahtında bile malî ve adlî kanunlarını tat-

bik hakkından mahrumdu.

1918 de, büyük harpten sonra imparatorluğun tecrübeli devlet adamları, İtilâf Devletleriyle sulh müzakeresine hazırlandıkları zaman, [sulh şartı olarak bütün Arabistanı ve Avrupada birçok yerleri istemişler ve gûya bir takım büyük tarihi hadiseler hiç olmamış gibi bir tavur takınmışlardı. İmparatorluk için her şey bir şekil meselesinden ibaretti. Kendi lâfzan iş başında kalmak şartı ile memleketin ecnebilerle beraberce idare edilmesi, kendilerini müteessir etmiyordu.

O sıralarda, Atatürk, millet ve yurdunun varlık davasını tek başına ele almış bir vatandaş vaziyetine girmişti. Bu sıfatla ortaya koyduğu görüş temamlı başka .di. Vazifesi hiç te kolay değildi, çünkü Türk millet ve yurdunun bütünlüğü davası ancak silâhla ve kanla kazanılabilecek bir dava idi.

Zaferden sonra da eski millî tezine sadık kalabilmek ve millî hudutlarına münhasır bir Türkiye siyasetini sonralarıda gütmek, ancak Atatürk kadar büyük bir insandan beklenebilecek bir iş-tir. Bu görüş bizi birçok yanlışlıklardan korumuş ve takip edilecek doğru yolu bize göstermiştir.

Panislâmizm ve Panturanizm siyasetlerini temamlı reddettik. Düşmanımız olmıyan memleketlerden herbirile sağlam ve samimî bir dostluğa girişmek bizim için tabii bir siyaset halini almıştır.

Millî müdafaaaya gelince yeni bir nazariye millet siyasetimize temel olmuştur : Haksız her işten uzak durmak...

Fakat biz ne şekilde olursa olsun

ister büyük, ister küçük, maddî veya manevî bir tecavüzün hedefi olursak, kendimizi korumak için Türkiye'nin bütün membalarını harekete getirmeye zaruret duyarız.

Atatürk, fertler arasında olduğu gibi milletler arasında da emniyet telkin eder yolda münasebetler kurulmasına ve verilen sözlere istinat etmek mümkün bulunmasına çok ehemmiyet verir. Kanaatinca, hariçte veya dahilde, bir fert veya millet itimada lâyık olmalıdır. Valnız böyle adamlar ve böyle milletlerle münasebette bulunmak ister. Temas ettiği devlet reisleri ve diğer insanlar hakkında çok samimî bir hatıra muhafaza eder. Bir dostluk kurunca buna mutlaka sadık kalır.

Şunu diyebiliriz ki muhtelif milletlere mensup mümtaz şahsiyetlerin birbirleriyle temasa gelmesi, bütün o milletlerin temasa gelmesi demektir. Eski Kral Sekizinci Edvardın zıyaleti bütün Türk milletini en samimî, en çok sevgi dolu bir tarzda İngiliz milletle temasa girmiştir. Bunu teyit etmek benim için bir zevktir.

Atatürkün başlıca merak ve meşgalesi kültür meseleleridir. Umumiyetle tarih ve hele Türk tarihi araştırmalarına hasrettiği enerji zikre lâyiktir. Araştırma devreleri esnasında günde on saat ten eksik olmıyan çalışmaların uzun seneler zarfında teşkil ettiği emek yekûnu cidden büyüktür.

Atatürk böyle günlerce ilim ve ihtisas adamlarıyla başbaşa araştırmalar yaparken zaman mefhumunu temamlı kaybeder. Tetkik mevzuu ne olursa olsun, hiç fasıla vermeden, uyumadan,

rahat yüzü görmeden uzun zamanlar çalışabilir. Bünyesinin mukavemeti fevkalâde bir derecededir. Askerî kumandanlık gününün çalışma itiyatları tam kuvvetini muhafaza etmektedir.

Çok defalar kendisine kitapları ve kâğıtları arasında yirmi dört saat, hatta daha fazla bir müddet çalışır bir halde rastgeldim.

Tarihi araştırmalarının kültürel neticeleri çok mühimdir. Mekteplere mahsus tarih kitapları kendi nezareti altında yeni baştan yazılmıştır. Arkeoloji hafriyatı her bir suretle teşvik görmüştür. Tarih sahasında keşfedilen yeni hakikatler millete bildirilmiş ve milletler arası âlemin tetkikine arz olunmuştur.

Türk tarihini araştırmak için millî bir cemiyet kurulmuş ve bu cemiyet çalışmalarının neticelerini ve düşüncelerini büyük kongrelere bildirmeye başlamıştır. Bu uğraşmaların ortaya koyduğu neticeler hem millî bakımdan, hem de medeniyei bakımından çok mühimdir. Türk milleti, mevcut milletlerin en eskilerinden biri olduğunu ve çok eski bir medeniyeti bulunduğunu bu sayede idrak etmiştir. Bu idrak milletin nefisine güvenini ve kültürel sevgisini yükseltmeye hizmet etmiştir. Milletin kudreti inkişaf ettikçe ruhunun kapılarını yeni bilgilere açmış ve hakikate olan sevgisi büyüzmüştür.

Eski İmparatorluk kendi topraklarında Bizans ve Roma eserleri bulunmasından adeta korkardı. Halbuki şimdi arkeoloji eserlerini ortaya çıkarmak için memleket bizzat büyük bir gayretle çalışmaktadır. Son Alacahöyük hafriyatı, tarihî araştırmalar enstitüsünün teşebbüsile yapılmıştır. Elde edilen neticeler dünyanın her tarafında dikkati celbetmiştir. Ayasofyanın Bizans eserlerine ait bir

müze haline konulması meselesinden bahse lüzum var mı ?

Atatürk geniş görüşlü, ulvî seciyesini toleransını hakikate sevgisini ve memleketin sosyal ve kültürel bünyesinde husule getirdiği inkılâbın izlerini hiç bir şey bu basit misal kadar vüzuha gösteremez.

Atatürk şimdi Türk dili üzerine çalışmakla meşguldür. Bunu vukuf ve salâhiyetle yapabilmek için esaslı filolojî tetkiklerine girişmiştir. Bu çalışmalar senelerdenberi devam etmektedir. Takip edilen çalışma ve münakaşa usulü mutad dairesindedir. Bir Türk dili tetkik cemiyeti kurulmuştur. Konferanslar veriliyor. Umumî içtimalarda raporlar okunuyor. Milletler arası şöhreti haiz âlimler bu içtimalara çağrılıyor 1936 yazında Dolmabahçe sarayında büyük bir dil kongresi toplanmıştır. Bine varan kongre azası arasında İngiliz, Fransa, Japon, Sovyet, Avusturya, Leh, Alman, Macar Yunan ve Bulgar âlimleri de vardı.

Bütün bu uğraşmalar, Atatürk'ün millî bir yapı yaratmak hususundaki ideali için ne suretle çalışır bir mimar olduğunu göstermeye kifayet eder.

Bu mahdut satırlarda Şefimizin bilhassa devletin mimarı sıfatı ile olan rolünü çizmeye çalıştım. Devlet ve millete ait sayısız meseleler temastan ictinap ettim.

Atatürk'ün başlıca hedef ve gayesi şu olmuştur : Daima uyanık ve ihtiyatlı olmak, dahilî ve haricî tehlikelere karşı hazırlıklı olmak, siyasî içtimai ve kültürel temel üzerine kavi bünyeli bir millet kurmak...

Türk milleti Atatürke bağlıdır. Milli zaferleri hakkında olduğu kadar yarattığı bütün bu varlıklar hakkında da minnet besler...

Otuz Bir Halkevi Açılırken

ŞÜKRÜ KAYA

Atatürk inkılâbının Türk ve Türkçü olması ana vasıflarındandır. İnkılâbımız Türk milletinin cihan tarihile başlayan medenî ve sosyal yaşama ve yaşayış safhalarından alınmış ve onun istidat ve ihtiyacına uygun olarak tesbit edilmiş reel kaidelerdir. İnkılâp bu itibarla tamamilen aslıdır. Diğer memleketlerde tatbik edildiği görülen müvazi ve mümasil hareketler tarih sırasile hep bizimkinden sonradır.

Aynı hareketlerin tatbikat ve fiiliyat sahasında muhtelif memleketlerde görülen ileri ve geri ayrılıklar, millî seciyelerin, muhitlerin tesirlerine ve çalışma tarzlarına atfolunmak lâzımdır.

Tarih sırasile önde olan inkılâbımızın eser ve derece itibarile en öne geçmesi için çalışmamızı tanzim etmek ve temposunu behemhal memleketin ihtiyacına uydurmak mecburiyetindeyiz.

Milletimizin seciyesi ve tabii muhitemiz böyle çalışmalara muzaaf eevaplar ve semereler verecek kabiliyettedir.

Türk olan inkılâbımız zarurî ve tabii olarak Türkçüdür de. Türk ve Türkçü vasıflarını esaslı bir şiar olarak bünyesinde taşıyan ve yaşatan bu inkılâbın milliciliği inhisar ve infirat ifade etmez. Türk milliciliğinin hedefi, medenî kültürün ve insanlığın müşterek ve yüksek duygularının müsbet yollarda inkişaf ve intişarını esas ittihaz etmektir. Bu gaye-

ye ermek için halka dayanmayı da en sağlam vs kısa bir yol bilir.

Atatürk'ün memleketi ve milleti esir olmak, yani mahvolmak tehlikesinden kurtardıktan sonra bir daha böyle bir badireye düşmemesi için bulduğu en emin vasıta, Cumuriyet Halk Partisi Kurumu olmuş ve ona tutacağı yolu kendi eliyle plânlaştırdığı dinamik progresist programı ile göstermiştir.

Türk milletini lâayık olduğu yüksek mevkide tutmayı ve Türk milletini beşeriyet içerisinde mümtaz bir camia yapmayı istihdaf eden bu ana yol, halk kütlesinin her bakımdan yükselmesini kendine temel yapmıştır.

Partinin vazifesi evvelâ bu temeli yapmak ve bu sağlam temel üzerine yüksek ideallerini kurmaktır.

Hükümetin her sahadaki faaliyeti buna matuftur. Zaten devlet kurmaktan da gaye budur. Bir taraftan devlet ve hükümet bu aslî vazifesini yaparken diğer taraftan Partinin de bu kalkınmayı bizzat halkın halk için ve halk elile yapmasını temin ettirmesi Büyük Önder tarafından Partiye verilmiş aslî bir ödevdir.

Parti ve Partililer her yerde bunu konuşmalarile, görüşmelerile, müsahebe ve konferanslarile yapmaktadırlar. Fa-

Halkevlerinin açılış yıldönümünde Ankara Halkevinde bir söylev veren
Dahiliye Vekili ve C. H. P. Genel Sekreteri Bay Şükrü Kaya

kat eğer Atatürk kendilerine ve bütün millete Halkevleri gibi toplayıcı, birleştirici ve tanıştırıcı bir müesseseyi kurarak çalışmalarına emniyet etmeseydi bugünkü şartlar içerisinde fertlerin tesirleri çok mahdut kalır, ve gayeye vusul müddeti çok uzamış olurdu.

Halkevlerinin kültür, sosyal ve ekonomik bakımlardan az zamanda yaptıkları tenvir, irşat hizmetlerini anlamak için istatistikler yazılar ve rakamlar sağlamca şahittir. Halkevleri vatandaşların medenî, bedîî irfan ve zevk ihtiyaçlarını tatmin edecek bir müessesedir Her yurddaş orada bildiğini öğretir, ve

bilmediğini öğrenir.

Her Türk münevveri bilgisini istidadından ziyade bu milletin onu yetiştirmek için sarfettiği emeğe borçludur. Hiç bir makam, hiçbir memuriyet, hiç bir eser bu borcu tam olarak ödiyemez.

Her münevver Türk için, mevki ve hayatını temin eden ve millete borçlu olduğu bilgisini en asıl ve dürüst tesviye çaresi, hattâ vatanseverlik ve insanlığın da icabı, bildiğini, hiçbir suretle bilmemekten mes'ul olmıyan yurddaşlarına öğretmektir.

Halkevleri keudileri ve onlar için çalışmıştır.

Uzak Değil

A. Ataman

Tuşların kâğıtlara çarpışından çıkan boğuk seslere diğer makinelerin muttarif tıkırtıları bir karşılık gibi karışıyor, geniş salonun içinde disiplinli bir kayanaşma var. Elimdeki müsveddeyi dikte eden arkadaşla eğiliyorum, harfler bir sağnak halinde beyaz kâğıda dökülüyor.

Kulaklarımda etrafımı saran daktilolardan gelen uğultular var; herkes bir yarış heyecanı içinde.

— Ben üçüncü köyü tamamladım.

Makineler duruyor... Başlar kalkıyor sonra camları sarsan bir kahkaha tufanı boşalıyor...

— Aman şarbay duymasın, gıcırdayan kağıtlardan ceza alınmıyormuş !.

Köşeden ber ses :

— Beley [*] le sekizinci köy bitmek üzere bayım ! makineler başlıyor. Başlar öndeki kâğıtlara biraz daha eğiliyor.

Tuşların kâğıtlara çarpışından çıkan boğuk seslere diğer makinelerin karşılık veren uğultuları karışıyor...

Söğütlerin gölgelendirdiği dereye bulutların kızılığı inmiş, odayı dolduran şakrak sesleri ırmağın kıyısında yığın sürüler halinde toplanırken harmandan ayrılan gürbüz köy çocuklarının sevinçli çığlıklarıyla karşılanıyor. Artık işini bitirerek Cumhuriyet alanının temiz sıralarına yaslananların sayısı çoğalmıştır.

Sigarasını yakan bir ihtiyar yeni gelen bir delikanlıya takılıyor :

— Baban işini bitirdi. Anbarları doldurdu artık sıra senin düğün ne güne bakalım.

O, kızarak ve gülümseyerek uzaklaşıyor.

Güneş köyün beyaz boyalı evlerinin parlak camlarını sıyrarak alçalıyor. Alanın karşısında kızaran bulutları görmek ister gibi bir parça daha yükselen iki bina; köy ve konuk odaları son ışıklarla parlarken muhtar karşı yoldan geçen bir atlıyı göstererek soruyor :

— Kim bu geçen atlı Kurdca ?

Diğeri kıskanç bir sesle söylüyor..

— Komşu köyün öğretmeni ! kasa-badan dönüyor olmalı.

Muhtar geniş bir soluktan sonra :

— Bizimki de yakında gelir. Okulun bitimine ne kaldı sanki !..

Köşeden bir ses gürültünün arasından bana kadar geliyor.

— 941 Senesi eylülünde Beley okulu açılacaktır. Dikte eden arkadaşlar bir yanku gibi tekrarlıyor.

— Beley okulu açılacaktır..

Hazırlık için köylerde inceleme gezimizin ilk gecesini bir ahır üzerinde pilerle koyun koyuna geçirdiğimiz köy.

Gece kasabayı saran sessizliğin son haddini bulduğu bu saatte parmaklarımızın altında şekil alan bu taslaklar yurdun bünyesini saran işlerin rekamsız ve gürültüsüz yapılan eşlerinden belki de en azametlisidir. Bu Cumhuriyetin köylere ve köylünün içine girişidir Beş yıllık köy kalkınma programları beş yıl sonraki Türkiyenin benliğimizi bir sevinç parıltısıyla saran ilk ışıklarıdır.

[*] Havzada bir köy adı,

Halkevinin Çocuğu

Behcet Kemal Çağlar

Halka hizmetin ulvî sırrına ermiştir o;
Kendisini davâya bilerek vermiştir o :
Yanında hiçtik şem'in şuursuz pervanesi.
Ve sesi, inkılâbın, kültürün, halkın sesi...
Kaç yaşındaysa, kimse « Halkevi genci » adı;
Ve maksadı dünyanın en insanî maksadı :

Atmak şahsî zevki de bir şahsî keder gibi;
Halkın değerlerini işlemek mermer gibi;
İnkılâbın örsünde dövülmek ve dövülmek
Güneşinde parlamak yalın süngüler gibi;
Her imkânsız gördünen başlangıçtan hız almak
Düşünmek, plân yapmak Samsuna iner gibi;
Sinsi inansızları, çarpık inanlıları
Sürmek ve sürmek 9 eylâlde sefer gibi;
Mesuliyet ve şeref duygusunu bir tutmak
Feragati kuşanmak bir altın kemer gibi;
Serdar gibi : onörün ve kültürün safında,
ATATÜRK'ün safında gönüllü nefer gibi...

Halkevi var : münevver, avare zerre değil;
Öyle bir yerde değil, öyle bir kerre değil :
167 Yerde murada erdi bu yurd ;
167 Özden feyzini verdi bu yurd:
167 Tarhta belledik bağımızı;
167 Burca diktik Bayrağımızı.

Öz yurdu fethet çıktık işte manen yeniden,
Bir gönüllü zabittir burdan her köye giden,
Bir zavkin zaferidir köyde her bando sesi,
Her halk dersanesi bir ayrı irfan cephesi:
Sahnedeki her hadın hemşiyre ödevinde,
Her kadın Tomris kadar kahraman Halkevinde.
Savaş çetinse çetin : şuur tam, enerji bol,
Her okuma odası, bir ileri karakol;
Kalb ve kafa fethedip geçeceğiz bu yoldan :
Bir büyük fethet çıktık 167 koldan.
Ve Böyle gelecektir. Sonu karanlıkların
Bugün 167, bin altmış yedi yarın !

ATAM

Ali Ertan

Çevreler yanını kıyı ve yayla,
Her Türkün bağrında gezer er Atam.
Kürre sönük kalır, güneşle, « ay » la,
Nurundan renk alır şu gökler Atam.

Bahtımız ağırdı ufkundan duru,
Yuvandan hız aldı hözlerin nuru,
Geçer eteğinden arzin gururu,
Güler boralara muzaffer Atam.

Tunçlaşır irade, hayat bozkırda,
Pas tutmaz yağmurlar, uyuşmaz kırdı,
Aylara göz attı, keşan çığırdı,
Milyonların kalbi sana yer Atam.

Ümid zaman gibi fâni bir ömür,
Üstünden yıl geçmiş dağlar kadar hür
Nereden bakılsa, yolun görünür,
Peşinde ülkümüz seferber Atam.

Göğün tabanında gül açdı nasır
Eri inkılâbla mesafe, asır,
Mukaddes kanında dolaşan her sır
Tazeler zaferi, bir zafer Atam.

17 Milyon gönül şimdi birer Halkevi
Gözümüzün ferinde ülkümüzün alevi
Büyük yarınımıza doğru seferberiz biz.
HALK İÇİNDE HALK İÇİN HALKLA BERABERİZ BİZ.

Halkevi genci nedir işinde gören bilir...
O hep böyle yükselir, Tanrı biraz eğilir,
Bir gün öper alnından bu adsız kahramanı.
Kuvvetlendirmek için içindeki inanı :
Düşün o damarlarda nabız vuran al kanı :
Mustafa Kemal kanı... Mustafa Kemal kanı...

ESKİ TARİHDE :

Demokrasinin Doğuşu (1)

RİFAT

Birçok ailelerin daha yetgin ve daha tam bir grup kurmak için birleşmelerinden vücuda gelen Roma cemaatlerinde de kurum esas model aile idi, böylece birleşüp vücuda gelen aileler müşterek küt-le dayanan bir teşekkül halini alırdı. Bu tarzda teşekkül edüp vücut bulan cemaatlerin konfedere (confedere) oluşlarından meydana gelmiş gibi olan sitele-rin şeklide bu şekildi. İbtidai site fert toplantısından değil bizzat kendisinde subsister olan daha önceki gruplardan doğmuş federationlardandı.

İnsan doğuşile ailesine bağlıydı, son-radan ve daima bir din ayını ve merasi-mi içinde — doğumla başlayan sosyal, durum derecelerinden geçe geçe site ü-yeliğine kadar çıkardı; esasen siteden önce memleket ailelere bölünmüştü hatta bunlardan bazıları çok uzun zaman yaşa-mışken zamanla sönüp dağılmışlar, mem-lekette tuttukları mevki ve yerlerde hu-susî kulteleri dinleri ve şefleri ile serbest

(1) 13 üncü nüshamızda devam ede-ceğinin ilâvesi yanlışlıkla unutulmuş ya-zının mabadıdır. Bu münasebetle geçen yazıda geçen tertip yanlışlarımda düzel-tiyoruz, dördüncü sütunun 12 inci satırı-na (1) konacak, sahifenin sonunda buna atfen Fustel de Coulanges ismi ilâve edilecektir. Aynı sütunun onbeşinci sa-tırının ilk kelimesi domestique son satı-rındaki şifa kelimesi de şef diye düzel-tilecektir.

ve muhtar bir hayat yaşarken zamanla ister istemez azalarak Atina, Pire Mara-tun gibi beş on konfederasyondan ibaret kalmışlardı.

Yukarıda bahsettiğimiz üzre sonraları çok mükemmel ve parlak bir demokrasi örneği olarak tarihe giren Yunan site veya Cumurluğunun orjinini elde edebil-mek için canlı ve açık bir misal olarak Atinayı [Letat athenien] i almalıdır, bu etat zaman ve devirlerin içinde ve önün-de en kuvvetli cemaat olarak kalabilen Ceeropidis ailesinin hakim bulunduğu cemaatti.

Bu cemaat öteki cemaatlerin hepsini zamanla alarak bütün Atina havalisini müstevli ve şamil oldu. Bu suretle mey-dana gelen birlik, din ve siyasette da bir-lik neticesinde Atinada vücuda gelen etat ile hükümet bütün mahalli kuvvet ve te-şekkülleri idaresi altına aldı. Bu nevi si-yasi teşekküllerin müşterek vasıflarından olduğu üzre hakikatte bu hükümette kuv-vete istinat etmişken ailenin şeklinde olduğu gibi hukukta monarşi şekline, bu itibarlada dine dayanıyordu. Bunda ise mutlak hâkim ve hükümdar olan kral de-ğil tanrısallık kanunu kral ancak bu kanu-nu temsil eder, şark theocraties teokraasi-lerinin aksine olarak cemaatini tanrılar namına idare değil onu tarılar nezdinde temsil eder bir vaziyette idi. Bu arada

başlı başına bir hususiyet ve ehemmiyet arzeden bid vakıada bütün Yunan ve Ro-ma tarihinde tabii ve zarurî bir netice olarak demokrasiye çıkan yolu tanrısallık kanunların açmış olduğudur.

Yunan sitesi bir din esas üzerine ku-rulmuştu etatın da bu esas üzerinde vü-cut buluşu idarede ona hududsuz ve tan-rısallık bir kudret ve nüfuz temin etmişti. Bu nevi ve şekilde prensiplerle idare edi-len bir sosyete de şahsî hürriyet varid ve mevzu bahis olamazdı bu bakım itibarla kolayca anlaşılırki kayıt ve şartlı olarak her şeyde ve her itibarla ferd site tabi ve aittir. etatı meydana getirmiş olan dinle onu idame ve idare edüp besleyen etat birbirlerine dayanarak öyle bir haki-miyet tarzı kurmuşlardı ki ne manevî ve ne maddî hiç bir varlığın bu kuvvetin esaret ve elinden çıkup kurtulabilmesi imkânı yoktu. (1) İlgin aileye bağlı olan fert bunun bağlama kaldığı etat ye yaşa-dıka bağlıydı.

Fert bekâr kalmazdı.

(1) Cite Antique

Malını nefesine ve şahsına hasredemezdi devlet her istediği anda onu elinden alabildi.

Bütün hayat boyu askerlik mecburi bir hizmetti.

Yiyeceği ve giyeceği hususî nizam-lara tabidi.

Umumi işlerde hizmet ve yardımla mükellef ve mecburdu.

Kısaca, bütün bu kayıtları hep birden ihtiva eder olduğundan hiç şüphe olma-yan umumi tahsil, terbiye ve öğretimde yalnız devletin elinde idi öyleki ve oka-darki ferdî dört yadından bağlayan bütün bu kayıtlar üzerinde tarihlerde ihtilâfta-dır. Bununla beraber gerçek çok açık bir gerçek varki oda eski site âmenin men-faati karşısında ferdin hakkı ve bizim bu-günkü kanaat ve anlayışımızla bilüp an-ladığımız hürriyetin yeri yoktu. Demokra-si eskisi ve kanaatlerine uygun olan, bü-tün imtiyaz ve hukuku cemiyet adına ve hesabına tutan bu müessesenin eyilikleri Roma ve Yunan cemiyetlerinin tabi ol-dukları dinsel karaktere istinat ettiğide ayrıca dikkate değer bir hususiyettir.

(Cevat Kâzım Tunçoğlu) nun Halkevinde
vermeğe başladığı (istiklâl ve inkılâp)
konulu konferansından

Birinci Konferans

- A — Ön söz
B — Yüce Atatürkün Cumhuriyet Halk Partisi ikinci büyük konferansındaki nutuklarından (Memleketin inkılâbdan evvelki tablosu)
C — İşgaller ve İstanbulda miting.
Ç — Düşman ordusuna selâm vermek mecburiyeti.
D — Ankara ve Çankaya.
E — Halk ordusu ve düşman.
F — Millet Meclisi kürsüsünden sesle.
G — Anadolu gençliğinin İstanbul gençliğine hitabı
H — Ulusal kasırğa.
O — İstiklâl savaşında Türk kadını.
Z — Büyük zafer ve Atatürkün garba hitabı.

Sevgili yurddaşlarım !

Karşınızda ; (İstiklâl ve inkılâp) yıllarını yaşayan her emekli gibi, son evrensel savaşımızın başından sonuna kadar vazife almış ve çiğnenen yurdunun müdafaasının tatlı acılığında yoğrulmuş ve kan dökmüş, bugünde yurduna aynı borcu ödemekten başka bir şey yapmayan (siz ruhda) bir genç görüyorsunuz Şu dakikada halkı ve ekseriyetilede Cumhuriyet gençliğini temsil eden sizlerle bilhasse Halkevinin bu kutsal çatısı altında karşılaştığım için çok bah iyarım. Beni dinlemek isteyen ve bu zahmete katlanan (ne bir, ne yüz, ne on,) içinizden tek bir kişi gelmiş olsaydı bile ben yine (konferans ve hitabelerimi) tekrarlayacak ve ödevimi yapmış olmakla haz duyacaktım. Belki inanmazsınız Arkadaşlar ; ben şu ezberleyemediğim

uzun satırları o kadar duyarak ve isteyerek hazırlamışım ki; onları bazen kendi kendime tekrarlarken yaşadığım (İstiklâl ve inkılâp) günlerimize doğru sevinç göz yaşlarımla dalarak kendimden geçtiğim olmuştur. Her ulusal mevzua girişde hepinizin benim duyduğum bu sönmez aşk cereyanına severek katılacağınızdan eminim.

Arkadaşlar; İstiklâl ve inkılâbımıza dair ne kadar söz söylene ve ne kadar derin eserler meydana ketirilse azdır. Bütün dünyanın (Türk inkılâbı ile olan) saygı ve takdirle dolu ilgisini görüyor ve duyuyoruz, bu böyle iken kendi inkılâbımızı kökleştirmek ve Cumhuriyeti korumak ödevini alan bizler daha şimdiden susmaya başlarsak, (son hızla yürürken birdenbire durmanın felâketli sarsıntısına) uğramış oluruz. Büyük

(Şefimiz Atatürkün) (durmayalım düşeriz) dediğini hiç bir vakit unutmayalım.

(İnkılâbı seven yayar) cümlesinin her münevvere şerefle yüklediği ödevden hissemize düşeni yapmak hepimiz için bir vazifedir. Noksanlarla beraber bu ödevimin kudsiyetine inananlardan ilk dileğim : Henüz dörtte bir asrını bile doldurmayan (istiklâl ve inkılâbımızı) onun ülkülerini, amaçlarını, çizdiği altı ok yolunun heyecanlı başarılarını ellerinden ve dillerinden geldiği kadar söylemeleri yazmaları ve yaymalarıdır. Yurd için çalışmanın ölçüsü yoktur arkadaşlar, çünkü yurd dünya durdukça duracaktır, yurda, halka ve inkılâba dair verilecek her türlü gösteri konferans veya hitabelerin çok derin bir samimiyet havası içinde akup gitmesi icap ettiğinde takdir edersiniz, bu mevzuun temeli, herhangi bir mevzu gibi maddi veya riyazi değil, doğrudan doğruya kalbî, manevî ve hayatidir. Bu mevzular okadar cana yakın ve o kadar kutsal mevzulardır ki ; her hangi bir yurddaşın bu konudaki bir hitabesi karşısında onun heyecanına hak veriyorsak bizim içimizde inkılâbın cevherli ateşinden alevler vardır ve nabızlarımızda atan yalnız (Cumhuriyet aşkı ve altı ok yoludur.)

Sayın Yurddaşlarım ;

Recep Peker konferansında (her türlü meslek erbabının, kendi hayatlarının belli olan istikametlerinden başka, hepsinin birden bir tek istikamete gitmesi şarttır) diyorlar ve bu istikamet (ulus birliği ve yurd severlik) olduğunu işaret ediyorlar.

O halde, inkılâbdan ve halkçılıktan ülkü ve yurd severlikten bahseden bir hatip karşısında, bir oparlör, bir radyo bir gazete ve bir kitap karşısında genç ve ihtiyar, kadın ve erkek, işçi, amele, tüccar, memur, subay ve öğretmen : birbirimize karşı hiç bir üstlük ve astlık düşünmeden, meslekler arasında mesleklerin hayat yolu istikametindeki farklarını gözetmeden (inkılâp ve istiklâl, halkçılık ve yurdseverlik) ülkülerimiz istikametine giden bu (bir tek) istikameti hatırlamaya ve benimsemeye mecburuz. Hepimize, kendi işlerimizde düzenlik veren bu mecburiyeti bir ihtiyaç ve bu ihtiyacıda yurdseverliğimiz doğurmalıdır. İşte gençliğe düşen ulusal büyük vazifelerden birisi de : Zorla alıştırılıp öğretilmekten bir fayda hasıl olmayan ülkülerimizi halka, halkı kültürel sahada yükselterek ve yavaş yavaş hazmettirmektir.

Kendimizi yoklamalıyız arkadaşlar ! Yukarda söylediğim kadar ateşli vatanseverleren değilsek, münevver değiliz. Bence evrensel inkılâbımız (münevver) kelimesinin lügatteki manasını (ateşli vatansever) diye manen değiştirmiş olsa yeridir.. Bütün bir acunun karare eli kolu bağlanarak, yeri yurdu paylaşılacak istenmiş bir ulusun diriliş ile inkılâbtaki başarısına düşmanlar bile bu gün taktirle bakarken, o (istiklâl ve inkılâbı) başaran milletten olduğunu bile bile, o yurdun ülkü ve heyecanını duyamamak bir Türk için elbette fecidir. Arkadaşlar ! Ben, böyle bir Türk yoktur diyorum.. Hepimiz ateşliyiz, hepimiz (ateşli ve heyecanlı vatansever Türkleriz !) ve yavrularımızı da bu

duygu içinde büyütüyor, yurdâ armağan ediyoruz.

« İstiklâl ve inkılâp » konusu içinde söyleyeceğim sözleri, istiklâl savaşımızın ilk günlerinden itibaren küçük bir tarihçe halinde anlatmayı, o yıllarda bulunmamış gençlere, tarihte okuduklarını, o günleri yaşayanın ağzından ve o günlerin heyecanile dinletmek bakımından önemli buldum. Barut kokularına, kan ve feryada, nihayet zafer çelenginin türlü çiçeklerine daha yakınlı yüzünden bu (tarihçemi) derin bir ilgi ile dinliyeceğinizden eminim.

Arkadaşlar dünden bahsedişlerim (dünü unutmama bugünü iyi anlarsın) cümlesini tekrarlayacaktır. Konferansın asıl hedefi : bugünden ve yarından bahsetmektir, Cumhuriyetimizin verimli başarıları ile öğrenürken bize ulusal ülkülerimiz istikametinde serbest söz söylemek, yazılar yazdırmak ve eserler hazırlatmak fırsatını veren ancak yurdumuzun ferah, mesut, ve muzaffer havasıdır, var olsun bize bu günleri bağışlayan (Yüce Atatürk !)

Millî Reis Gazi M. Kemalin C. H. Fırkası ikinci büyük Kongresindeki Nutuklarından

(Memleketin inkılâptan evelki tablosu)

Bu izahattan sonra manzarai umumiyeyi, daha dar bir çerçeve dahiline alarak, seri ve sehil bir surette, hep beraber müşahade edelim :

Muhasım devletler, Osmanlı devlet ve memleketine maddeten ve manen tecavüz halinde, imha ve taksime karar vermişler. Padişah ve Halife olan zat, hayat ve rahatını kurtarabilecek çareden başka bir şey düşünmüyor. Hükümeti de aynı halde. Farkında olmadığı halde başsız kalmış olan millet, zulmet ve müphemiyet içinde tecelliyata muntazır. Felâketin dehşet ve sikletini idrake başhyanlar, bulundukları muhit ve hissedebildikleri tesirata göre çareî halâs telakki eyledikleri tedbirlere mütevessil.. Ordu ismi var cismi yok bir halde. Kumandanlar ve zabıtlar, Harbi Umuminin bunca mihnet ve meşakkatleriyle yorgun, vatanın parçalanmakta olduğunu görmekle dilhun, gözleri önünde derinleşen karanlık felâket uçurumu kenarında dimağları çare, çareî halâs aramakla meşgul..

Burada, pek mühim olan bir noktayı da kayıt ve izah etmeliyim. Millet ve ordu, Padişah ve Halifenin hiyanetinden haberdar olmadığı gibi o makama ve o makamda bulunana karşı asırların kökleştirdiği dinî ve ananevî rabıtalarla muti ve sadık. Millet ve ordu çareî halâs düşünürken bu mevrus itiyadın sevgiyle kendinden evel Makamı Muallayı Hilâfet ve Saltanatın halâs ve masuniyetini düşünüyor. Halife ve Padişahsız halâsın manasını anlamak istidadında değil.. Bu akideye muhalif rey ve içtihat izhar edeceklerin vay haline ! derhal dinsiz, vatansız, hain merdut olur..

Diğer mühim noktayı da ifade etmek lazımdır. Çareî halâs ararken, İngiltere, Fransa, İtalya gibi düveli muazzamayı gücendirmemek esas gibi telâkki olun-

makta idi. Bu devletlerden yalnız biriyle dahi başa çıkılamıyacağı vehmi, hemen bütün dimağlarda yer etmişti. Osmanlı devletinin yanında, koskoca Almanya, Avusturya - Macaristan varken hepsini birden mağlup eden, yerlere seren İtilâf kuvvetleri karşısında, tekrar onlarla husumete münker olabilecek vaziyetler almaktan daha büyük mantıksızlık ve akılsızlık olamazdı.

Bu zihniyette olan yalnız avam değildi ; bilhassa havas, denilen insanlar böyle düşünüyordu.

O halde çareî halâs ararken iki şey mevzubahis olmayacaktı. Bir defa itilâf devletlerine karşı vaz'ı husumet alınmayacaktı ve Padişah ve Halifeye canla başla merbut ve sadık kalmak şartı esasî olacaktı.

Şimdi, Efendiler ! müsaade buyurursanız, size bir sual sorayım, bu vaziyet ve şerait karşısında halâs için nasıl bir karar varidi hatırlabilir ?

İzah ettiğim malûmat ve müşahedata göre üç nevi karar ortaya atılmıştı :

1) incisi ; İngiltere himayesini talep etmek.

2) incisi ; Amerika mandasını talep etmek.

Bu iki nevi karar sahipleri, Osmanlı devletinin bir kül halinde muhafazasını düşünenlerdir. Osmanlı memalikinin muhtelif devletler beyinde taksiminden ise, kül halinde bir devletin tahtı himayesinde bulunduracağı tercih edenlerdir.

3) üçüncü karar, mahallî halâs çarelerine matuftur. Meselâ ; bazı mintakalar, kendilerinin Osmanlı devletinden farkedileceği nazariyesine karşı ondan

ayrılmamak tedbirlerine tevessül ediyor. Bazı mintakalarda, Osmanlı devletinin imha ve Osmanlı memleketlerinin taksim olunacağını emri vaki kabul ederek kendi başlarını kurtarmağa çalışıyorlar.

Bu üç nevi kararın esbabı mucibesi vermiş olduğum izahat meyanında mevcuttur.

Efendiler ; ben, bu kararların hiç birinde isabet görmedim. Çünkü bu kararların istinat ettiği bütün deliller ve mantıklar çürüktü, esassızdı. Hakikat halde, içinde bulunduğumuz tarihte, Osmanlı devletinin temelleri çökmüş, ömrü tamam olmuştu. Osmanlı memleketleri tamamen parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türk'ün barındığı bir ana yurdu kalmıştı. Son mesele, bunun da taksimini teminle uğraşılmaktan ibaretii Osmanlı devleti, onun istiklâli, padişah, halife, hükümet, bunlar hepsi medlûlü kalmamış bir takım bimana elfazdan ibaretti.

Nenin ve kimin masuniyeti için kimden ve ne muavenet talep olunmak isteniyordu ?

O halde ciddî ve ihakikî karar ne olabilirdi ?

Efendiler ; bu vaziyet karşısında bir, tek karar vardı. O da hakimiyeti milliyeye müstenit, bilakaydû şartı müsâkil yeni bir Türk devleti tesis etmek !.

İşte, daha İstanbul'dan çıkmadan evel düşündüğümüz ve Samsunda Anadolu topraklarına ayak basar basmaz tatbikatına başladığımız karar, bu karar olmuştur.

Sayın dinleyicilerim !

Yüce şefimiz (yurdumuzun inkılâp-tan evvelki tablosunu) bize kendi dil-lerle anlatmakla, bize yakınlıklarını çok samimi olarak tekrar göstermiş bulu-nuyorlardı, yüce dahinin kendi yarattığı inkılâbı kendi dilinden dinledikten ve bu bahtiyarlığa kavuştuktan sonra o sözlere söz katmak elbette fazla olur.

İşte o acı günlerden birgün düşman-lar yurdu çiğnemeye ve paylaşmaya başlamışlardı. Evlerimize girüp, kapu-muza omuz vuran bu düşmana karşı yürürken tereddüt ve düşünceye yer olmadığı, Türk halkı anlama' ta gecik-memiş, Anadolu'ya gelüp halkın başına geçen (Yüce Mustafa Kemal) eli silâh tutan ve tutmayan her Türk tanımış ve dört elle sarılmıştı, yurdunu korumak ve uzun bir nefes alarak padişah idare-sine de isyan etmek fırsatını bekleyen halk milis kuvvetleri ve yeniden askere alınanlarla cepheleri diriltti, firkalar canlanmağa, kumanda ve emirler har-fiye yapılmaya, düzen ve irtibat temin edilmeğe başlamıştı. Bugünlerde İstan-buldan ve Trakya'mızdan birçok değerli şahıslar, subaylar ve sivil askerî mektepliler, darülfünunlular ve yurd için feragatin manasını bilen erkek ve kadın (Edib, mütefekkir ve şairler) de bin müşkülle ana vatan güneşine ilti-hak etmekdeydiler o zaman güneşe ka-vuşmak için çırpınan yüreklerimiz şö-y-le haykırıyordu : (Bu şiirim kulelinin parmaklıklarından Teflik Fikretin aşıya-nına doğru bakarken, önümden geçen - esir Yavuzun - İngiliz muhribleri ara-sındaki acıklı haline dökdüğüm göz yaşları arasında yazılmıştır belki sizler

içinde tarihi değeri olursa diye tekrar-layacağım.)

Sınırları aştı

Yurdu gibi dolaştı.

Aç baykuş..

Bir değil, bir kaç baykuş !..

Tarihi eledim,

Derdi, yası silkeledim..

Gözlerim çukur, kalbim yara..

Baktım ufuklara ;

Herşey orada :

Anadolu ve Rumeli

Hayat ve sevgili !..

Sevindim, çıldırdım, delirdim, çoşdum.

Herkes haykırdım, her yere koşdum..

— Haydi arkadaş !.

Düğün var

Düğün diyorum,

Ne duruyoruz biz..

Tam işte gideceğimiz

Gün diyorum..

Bize dost olacak bir eşe doğru..

Güneşe doğru..

Bu Güneş (Atatürk) dü arkadaşlar !.

Gönlümüzde esaret, kalblerimizdeyse enl

Hakk bir aşka dair : Milli varlığa dair

Bir feryat çarpıyordu, mümkün değil bir

şair

O feryadın ruhunu tasvire yeltenemez,

Yazar.. Ağlar.. Yorulur.. Bu o feryat

denemez !..

İngilizlerin İstanbulu işgalinden son-ra (Harbiye nezareti celilesi) Tekir da-ğında bulunan 14 üncü Kolorduya şöyle tarihî bir emir göndermeğe mec-bur tutulmuştu :

(Osmanlı erkân ve ümera ve zabi-tan nca kuvayı itilâfiye erkân, ümera ve zabitanının haiz bulundukları rütbei as-keriye ve derecatı malûm olmak ve resmi tazim ifasında katien ihmal gös-terilmemek üzere İngiliz ordusu alâmeti farika tablosundan bir adet irsal kılın-mıştır.)

Şimdi bende bu alâmeti farika tab-losu ile 14 üncü Kolordunun kendi kıtaatı merbutasına içi kan ağlayarak yazmağa mecbur olduğu aynı maaldeki tamimi mevcuddur. Tekir Dağındaki 14 üncü Kolordu kumandanı yüce in-kılâbımızı başaran kudretli ellerdendir. Bu vesikayı arz etmekten maksadım, büyüklerimizin ne kadar müşkül vaz-i-etler ve mecburiyetler karşısında kal-dıklarını anlatarak, esaretimizin derece-sini vesaikiile isbat etmektir.

Arkadaşlar ! Yurdumuzun parçalan-maya ve paylaşmaya başlandığı o siyah günlerde İstanbulun yaptığı büyük ve mâtemli mitinge sivil geymiş kuman-danlar, ve subaylar, memurlar darül-fünunlular, kadınlar ve çok kalabalık bir halk kütlesi iştirak etmişti. Minare-lerden sarkan yaşlı Bayraklarımız siya-ha boyanmıştı, halkın derin derin tekbir ketiren iniltisi Avrupanın yanı başında çatırtısı işidilen Osmanlı İmparatorluğu sarayının sonunu müjdeleyordu, evet bir imparatorluk yıkılıyor, fakat (genç Türk Cumhuriyeti) doğuyordu, mi-tingden maksat yas tutmak değildi. Ar-kadaşlar, İstanbulda ve ilkemizin her yerinde yapılan ogünlerin acı mitingleri ve acı feryatları ; Avrupa medeniyetine yakışmayan bu işgalleri protosto çer-çevesi içinde yüreklerin bir isyanı do-

layisile (Genç Türk Cumhuriyetinin) doğuşunu müjdeleyen ilk kızılıklardı.

Arkadaşlar !

Ankarada, Büyük Millet Meclisi mil-letin iradesinden aldığı kuvvetle hergün kürsülerinden şöyle haykırıyordu :

Ey sevgili yurddaşlar.. Tarih kapan-mayor, tarihler bize kollarını açmış, yarımın Türkiyesini öğünerek yaz diye haykırıyor..

Ey köylü isteyorsan kırılmasın sapanın ; Göster düşmanlara ki : yüz yıllar gören alnın

Kederden buruşduysa, zannetmesin yer-dedir..

Ne kadar mağdur olsa yine yükselirdedir.

Türk halkı, Büyük millet meclisine ve Atatürkün'e şöyle cevap veriyordu :

Artık tahammülü yok bu hararetili çağın ! Bıcağın

Sağ elimizde keudi sol elimizde kını Bekliyoruz akını.

Arkadaşlar !

Ogünlerde, Anadolu gençliğinin İs-tanbul gençliğine olan hitabını size çok kıymetli bir vesika ile sunacağım, bu (Şair Kemaleddin Kâmi) nin olduğunu zannettiğim, Ankarada imzasız olarak basılıp, İstanbulda gizli olarak yayılan (Sizde mi Satıldınız) başlıklı bir şiirdir 17 Şubat 921 de yazılmıştır. İnkılâp günlerimizin heyecanını ve inkılâp gün-lerinin Anadolusunu yaşatmak itibarile bu şiirin değeri kendi şiir sanatı kadar yüksektir. Bu şiiri, kendi nüshasından okuyorum !

İSTANBULUN TEMİZ EVLÂTLARINA

(Sizdemi Satıldınız ?)

Ankara 17 Şubat 921

Dök kalbinin nurunu bu yurdun yollarına ;
Gel, fazla durma, atıl, gel atıl kollarına !
Burda seni özleyen, seni bekleyenler var,
« Neye böyle gecikti, gelmiyor » diyenler var !
Gel ey imanlı gençlik, gel ey beklenen gençlik !
Gel ki Anadolu'da senin bükülmez, çelik
İmanına, azmına ümid bağlayanlar var !

Burda hak güneşini bekliyor yüce dağlar !
Türk ruhu kadar temiz burda pınar başları,
Dinmiş akıyor artık köylünün göz yaşları,
Burda herkes bahtiyar, bahti uyandı Türkün,
Gözlerinde Irkının alevi yandı Türkün !
Burda kâşaneler yok, eski, viran hanlar var,
Burda Türk destanını anlatan insanlar var !..

Ey Beyoğlu çocuğu, kaldırımların süsü !
Anadolunun sesi sana raci değildir,
Sen onu duyamazsın, senin ruhun sefildir,
Fakat ah İstanbulun tertemiz evlâtları..
Karlı dağlardan kopan bu mukaddes rüzgârı
Siz duyabilirsiniz, anlayabilirsiniz,
Sizin kalbiniz vardır, ağlayabilirsiniz !

Bu felâket şüphesiz kalbinizi eziyor,
İşte düşman kolunda bir Türk kızı geziyor,
Bu kızda bir şehide nişanlı olan kız mı ?
Yoksa görmediniz mi, yoksa duymadınız mı
Formalı zabıtların kamçılandıklarını !.

Gelin ! burda Türk oğlu hazırlıyor yarını,
Bir büyük yol üstünde nura doğru koşuyor !
Burda garbi yakacak bir alev tutuşuyor,
Bu büyük yol üstünde sizden bir iz olmazsa,
Bu kurulan temelde bir çiviniz olmazsa
Söyleyin kanamaz mı kalbinizde bir yara,
O satılmış vezire, o satılmış kullara
O satılmış sürüye sizdemi katıldınız !
Sizdemi satıldınız... Sizdemi satıldınız !..

Sevgili Yurddaşlarım !

Evrensel inkılâbımızın başı, yangın
ve ızdıraptan damla damla göz yaşı ha-
linde belirirken (Ankara ve Çankaya)
Türke ulusal bir kâbe olmuştu, ordu
ve halk bu kâbeden kurtulmuş nurunu
alıyor, bağrında ve kanında yanan istik-
lâl ateşilede istiklâlini kurtarmağa sava-
şıyordu.

Bu tarihdeki Ankarayı size nasıl
tasvir edeyim, o zamanı yaşayanlar, o
günlerin anlatılmasındaki zorluğu takdir
ederler, bu zorluk o günlerin her güne
ve o yılların her yıla benzemeyişinden-
dir, daha ilk günlerde dünya nazarında
evrensel bir mevki tutan ve ulusal bir
sempati uyandıran Ankarayı ve Anado-
luyu hakkile tasvire ne kalem ve nede
kudret yet şir.

O günlerde duyulan her acının ızdı-
rında bir tad, dökülen kanların her
damlasında yurd için bir feragat yaşı-
yordu.. O günler, yurdun her tarafını
alevin sardığı günlerdi, gönüller ufuk-
lar gibi kızıl, gözler kanlı yürekler in-
tikam duygularıyla coşkun ve taşkındı,
yurdun en küçük kahramanından en
büyüğüne kadar yas ve hüzüne ayrılmış
mecburî dakikalar ve göz yaşlarımızda
vardı, bu feryadı haklı görmelisiniz,
yurdu yabancı çizimler çiğnerken 24
saatin birkaç dakikasını onun yasına ayır-
mamak elden gelirmidi.. Arkadaşlar, o
zamanki Ankaranın ve Anadolunun en
doğru mana ve rengini zaman ve o-
nun doğurduğu (Türk Cumhuriyeti)
bize gösteriyor..

Sevgili Arkadaşlarım !

Türk istiklâl ve inkılâbı, Anadolu'da
ulusal bir kasırga koparmıştı, dost,

düşman bütün milletler, öldü zannedilen
Türke yüzlerini çevirmiş hayret ve tak-
dirle bakıyorlardı, gördükleri şu idi :
Ardı arkası gelmeyen toz, toprak, sis,
duman ve top sesleri... Ne cenge, ne
haykırışa, ne aşka ve nede hınca ben-
zeyen bu ses ve bu duman Anadolu'da
tarihde eşi yok bir manzara gösteriyor
Türkün; zincir takmadan zincir kırışı,
dünya ufuklarında evrensel bir vaveyla
koparıyordu..

Atatürkün ve bütün Türk ulusunun
yurdun mudafaası yolundaki el birli-
ğinden çıkan kutsal ve tarihsel şimşek-
ler; istiklâl savaşımızın planını çiziyor
ve bu istiklâl ateşinin çizdiği plan,
Türkün yılmaz kanından geliyordu, bu
kan ve bu plan bugünkü tarlhe doğru
şerefli izler bırakarak bugüne kadar
geldi, Arkadaşlar ! Camımıza kasteden
ve mahremimizde dolaşan bu düşman
Anadolumuzda kopan ulusal kasırgada
boğulmadıkça, bu düşman yurdun züm-
rüt ovasından, onurlu ağır başlı dağları
ve sularından tamamen koğulmadıkça
esir olan gözü yaşlı analar, babalar ve
nişanlılar kurtulmadıkça, küçük zaferler
Türk halkını teselli edemiyordu, sahille-
ri çimenli, şen dalgalı denizlere kavuş-
mak, İstanbulu, İzmir, Bursayı kurtar-
mak, hülâsa Türkün istiklâlini dünyaya
tanıtmak için (Başımızda Atatürk olmak
üzre) hepimizin çarpan kalblerimizde
kutsal ve ulusal ülkülerimiz vardı. Da-
marlarımızdaki kanın her zerresine
yurdun esaret ızdırabı dolmuş, fakat
kalblerimiz istikbalden emin, canla baş-
la, tırnakla, dişle çabalıyor ve savaşı-
yorduk.. Top ve Tüfek seesleri kalblere
tercüman olurken bazen bir dua halinde

inilmiyor, bazende yaklaşan zaferi müjdeleyordu; cephelerde can çeker gibi kızaran bulutlar eğilmiş süngüleri ya-layor, şehit olmağa lâyık olanları seçiyor ve geçiyordu.. (Mangal tepe - Tanas tepe - Çaltepe - Karatepe - Yıldız tepe ilâ..) Tarihimizin şanlı menkabelerinin şerefli sahneleri, inkılâp ve istiklâl duygularımızın da birer aynasıdır.

Bu tepelerde, yurdu için can veren binlerce yurddaşımızın, yurt severlikteki inanç ve imanını bugünkü gençliğinde taşıdığına inancımız tamdır. Yurdumuz ve Cumhuriyetimiz sonuna kadar yaşayacaktır, arkadaşlar, ben, biz, sizler ve yarınkiler, işte bu inanç ve imanını yaşatılması vazifesini yapıyoruz ve yapacağız !.

Arkadaşlarım !

Düşman, içden, yürekden ve kanımızın tarihsel temizliğinden gelen ulusal savaş hızımıza, dayanamayacağını takdir etmekte gecikmişti, harp sahneierinin kolisleri siperlerdir, siperlerde hazırlanup, ateş püskürmek ve asıl oyununu siperlerin tışındaki kahramanlık sahnesinde süngüsile göstermek yalnız Türkün adetidir, bu arada şehit olanlar tarih sahnesinin yüksek ülkülü kahramanlık kurbanlarıdır, tarih, zaman ve oğullar bunu takdir edemiyecek kadar nankör değillerdir.

Düşmanın girdiği yurt Türk yurdu idi, Türkün canı yurdu, yurda giren düşman canımıza girmişti, biz bunu bile bile savaşıyor ve canımızdan düşmanı çıkarup denizde boğmaya savaşıyorduk artık onun kurşunu, topu duyulurmu, ondan korkulurmu arkadaşlar !.

İstiklâl sevgisi, subaylara, komutanlara, erlere hülâsa halka bükülmez bir kol, kurşun geçmez bir zırh vazifesini görüyordu.

Şimşekler beynimizin içinde çakar-ken daha demin bin sevinçle, önüne yığıldığı kurşunları silâhına doldurup haykıran ateş eden bir er ve bir subay birdenbire inliyor ve gözleri gülerken başını ebediyen koyacak bir taş buluyordu bu taş, müdafaa ettiği yurdunun taşı, bu taşta yatan baş, o yurdun yaşatıcısı Türk halkından bir, birkaç ve binlerce başdı !.

Sevgili yurddaşlarım !

Sevince, ıstıraba, intikama ve hınca benzemeyen o mahşeri günlerin ve saatlerin ulusal havasında derin ve sonsuz bir cazibe vardı, o günlerde bulunanlar zaferlerin bu bahtiyarlığına ve bu cazibesine kanamamışlardır arkadaşlar ! kansalardı, o günleri sizlere yaşatmak vazifesini yaparken benim kadar heyecanlı olmazlardı.

Zaferlerimiz; kavuşulan birer aşkı arkadaşlar ! kan ve alev içinde bir aşk !

Savaşda; o mahşeri gündeki cazibe ne? Kan ve alev içinde yoksa bir aşk mı yine

Zafer perisi doğdu, oh buna mı aşıkız! Şehitlerin gökteki ruhuna mı aşıkız Bilmiyordum, benliğim hisssettiklerimindi Onlarsa tatlı acı gönlüme doğru indi Yıldız tepelerinden bin sevinçle bakarken..

Sakarya kan renginde köpüklerle akarken.

Arkadaşlarım !

İstiklâl savaşımızı başaran ve henüz kendilerini aramızda görmekle bahtiyar olduğumuz o kahraman neslin, canları bahasına oğullara hediye ettiği zaferler, Cumhuriyetimizin temelini atan ilk büyük ulusal savaşlarımızdır, birçok yokluklar içinde tırnakla, dişle kazanılan bu zaferlerden sonra :

Anlamıştı ki düşman ; önümüzde dağ, deniz, Ne varsa geçeceğiz. Bu imanımızla biz. Ölümü gözümüzden çıkan ateşde sezdi, Nihayet kalbi matem ufuklarında gezdi, Gördü ki Türk vermiyor şerefinden namından.. Kaçtı düşmanlar, Türkün büyük intikamından !..

Süngümüzde zaferin sevinci yanıyordu, Bu ışıkla vatanın ufku nurlanıyordu..

İstiklâl savaşında Türk kadınına gelince : Vıkılan evlerinin tezekli bir köşesine yetimlerini bırakup, yahudda bir bağla sırtına bağlayup siperlerin cehennem renkli alevlerine doğru sokula sokula, fişenk, bomba ve gülle taşıyan kağılları yanaştıran kahraman Türk köylü kadını heykeli yapılacak bir varlıktır. Baş örtüsü bir yanda, gür saçları bir yanda, kan ter içinde ; yaralıların yarasını saran, sağlam ahlaklı, Türk akideli, özü, sözü, tavrı ve hizmeti ile saygı ve sevgi çeken ve yüreklerle kahramanlık aşıl原因 Türk kızları unutulmayacak abidelerdir. Ulusal duyguları yüksek kalbille anlıyarak silâhına güven-

nen yüksek kalbli,ölümden yılmaz silâhlı ve bombalı yüzlerce Ayşe ve Fatma çavuşlar, Türk kadınının kahramanlığını isbat eden bir varlıktır. İstiklâl savaşında Türk kadını tarihsel şerefini tekrarlamış ve tarihte lâyık olduğu mevki almıştır ve vazifesini yapmıştır arkadaşlar

Türk kadınlığı bugünkü yükselişinin ruhunu yalnız garp medeniyetinden değil, istiklâl savaşımızın top ve mermi taşıyan Ayşesinden de almıştır, zaten Cumhuriyet marşımızın manası ve nağmeside kağı gıcırtiları arasında, top ve kurşun sesleri içinde mütevazı çalışan ve kahramanca döğüşen Memetçikle Ayşeciğin ruhunu taşımayormu !..

Arkadaşlar !

Yüce Atatürkün eylül 1922 de son taarruz hedefinde verdiği istikamet (Akdeniz) idi. Bu, günlerce hasretini çektiğimiz yüksek komutayı 26 ağustos gecesi tamamen öğrenmiştik. Sabahı zorla bekleyen Türk arslanlarının sevinç ve heyecanını size tasvirden acizim !.

O sabah eğer ufuklar biraz daha ağarmasaydı, Türk askerinin gözleri gibi parlayan süngüsünün ışığı, ufukları aydınlatacak ve dünya yaratıldı yaratılalı ilk defa aydınlığını Türkün gözlerinden ve süngüsünden alacaktı, nitekim arkadaşlar, o sabah karanlığında bu gözler ve bu süngülerin aydınlığı, güneşi bastırıyor ve düşmanları korkulu rüyasından uyandırıyor.

Ardadaşlar !. Bu uslu gördüğünüz asker, bu kendi halinde görünen Türk halkı hülâsa sizler ve bizler ulusal izzeti nefis, ulusal onur ve şerefimiz için, yani yurdumuzun amaçları yolunda savaşmada çok müthiş oluyoruz ve olmalı-

Yüz Türkün savaşını yakından göremiyenler ! Size yalvarıyorum, savaşda Memetçikle bir safda (onun duyguları ve onun ruhile şimdiden birleşmek şartile) beraber savaşınız !...

Arkadaşlar ! En ateşli bir hızla İzmir'e ilerlerken, ordunun yurdunda esir kalan zavallı yurddaşlarile kavuşması çok sevinçli ve acıklı olmuştu, emir almadıkça kınına girmeyecek olan süngülerimizin ucunda gülümseyen ekin başaklarını ve İzafer çiçeklerini görerek haykırıyorlar, lâkin gözlerinin çukurlarından, yüzlerinin sarı ve beyaz renginden bizler bu sevinç feryatlarının iç yüzünü pek âlâ okuyor ve anlıyorduk, gönülleri : Suyu birkaç senedir çekilen bir derenin mecrasına dönmüştü, bu toprakların nasıl, suya teşnesiz yeri yoksa, halk da aynı ihtiyaç ve duyguyu taşıyordu. Dereye su gelmişti, lâkin dayanıyorlardı, orduya, zafere belkide inanamıyorlardı.

Asker, inen sel gibi köpüklenüp aşdıka, Çektikleri aklına geldi kucaklaştıkca.. Köyler bir yığın toprak şehirler alev alev Kalmamış yanmayan can, kalmamış yanmayan ev..

Penbe gurup uzanmış yem yeşil ovalara Fakat her gönül mahzun.. Her sezilen şey : Yara

Sevgili Yurddaşlarım !

Yüz yıllar gören kanı temiz bir ulusun, istiklâl ve inkılâp savaşında yenilmesine imkân yoktu, yuvamıza girmiş avlumuza sokulmuş, kapumuza omuz vurmuş bir düşmanın oracıkta boğulmasını emretmeyen kanun yoktur

Türkün ruhundan kopan ulusal karsırğa git gide bir yangın halini alınca, ufuklar kızıştı, cihanı ve gökleri şaşırtan bu renk içinde Türkün al bayrağını, ve onun yanındaki onurlu yıldızını şarktan doğan vemi bir güneş halinde seyreden milletler, Akdeniz kıyılarından engin denizlere doğru açılan sis, duman ve top seslerinden sonra, gözlerini Anadolu ufuklarına çevirdikleri zaman ilk gördükleri şey: (Ankara kalesine çekilen muzaffer ve müstakil Türk sancağı) oldu. Bu levha karşısında kamaşan gözlerini yere indirenler, başlarını tekrar kaldırdıkları zaman, şunu gördüler: Akdeniz sahiline akan kanlı nehirler ve dünya tarihine bile şeref taşıyan yağız çehreli kahraman Memetçikler ve Ayşeler...

O sabah : Dünyanın kulağı bir telsizle Atatürkün şu sözlerini almıştı :

Ne zaman gördünüz baş eğen Türkü ! Tanıyın ölmeyen.. Ölmeyen Türkü !..

T A R I M

KÖYLÜYE KISA ÖĞÜTLER

SÜTLERİNİZİ İSRAF ETMEYİNİZ

Said Coşkan

Dün rastladığım bir köylümüzün bana yana yakıla anlattığına göre fazla miktarda elde edilen süte müşteri bulunamayormuş, hergün şehre getirmek mecburiyetinde oldukları sütü elden çıkarmak pek de kolay değilmiş ?.

Doğrudur. Süt içenler günden güne azalıyor. Bu vaziyet karşısında birçok zahmetlere katlanarak her birinizin her gün şehre getirdiği süte müşteri bulmak öyle tasarlandığı kadar kolay değildir. Fazla bekletmeye tahammülü olmayan bu işi başaramamak büyük zararlara katlanmak demektir. Şu hale göre bol bol elde etmekte olduğunuz sütü aynen satmak mümkün olmadığı takdirde bunu peynire, yoğurda ve hatıya yağa çevirmek suretiyle satarak daha fazla fayda elde etmek de kabildir.

Peyniri nasıl yaparsınız. Bu satırları aynen tatbik ederek yalnız köylülerimizin değil şehirli okuyucularımızın da kolaylıkla peyniri yapması mümkündür.

Peyniri yapmak için en önce mayayı tedarik etmek lazımdır. Sizin bildiğiniz kuzu mayası da bu işi becermeye kâfi delirse de bu işde kuvveti ve derecesi belli olan mayayı kullanmak daha doğrudur. Bu maya çarşı ve pazarlarda satılan ve her dükkâncıda bulunan ve

Avrupa mayası adıyla satılan bir mayadır. Kuvveti belli olduğu ve ne kadar süte ne kadar maya atılması lâzım geleceği bilindiği için bunu yerli mayalara tercihen kullanmak daha hayırlıdır. Bu mayanın kullanılması hem insanı şaşırtmaz ve hem de işin tehlikesiz olarak kolaylıkla meydana gelmesine yardım vardır. Unutmayınız ki bu mayayı renkli bir şişe içinde ve sıcak olmayan yerde saklamak gerektir.

Mayayı bu suretle elde ettikten sonra hergün için söz gelimi artan sütünüzün beş kilo olduğunu benimseyelim. Artan bu beş kiloluk sütü alır temiz bir tencere içinde hafif bir ateş üstüne koyarsınız. Fazla kaynamamasına ancak sütün memeden çıktığı derecede ılık olmasına dikkat edersiniz. Sütü söylediğim ılıklıktan fazla kaynatacak olursanız sütün içinde peynirin meydana gelmesine yardımcı olan bakterileri öldürürsünüz.

Sütü ateşin üzerinde ılık bir hale ketirdikten sonra çabucak ateşten indirilir ve hemen bir tatlı kaşığı mayayı bu sütün içine atar ve güzelce karıştırırsınız. Bu işi bitirdikten sonra tencerenin kapağını örter ve tencereyi de bir kilime sararsınız. Söylediğim miktar maya atmış iseniz hiç korkusuz elli da-

kika sonra tencerevi açınız.

Tencereyi açınca sütü katılaşmış göreceksiniz. Fakat bu katılık mutlak peynirin olduğuna işaret değildir. Peynirin tamamen olduğunu anlamak için küçük parmağınızı tencerenin ortasına daldırız. Eğer süt parmağımıza bulaşmıyorsa peynir tamamiyle olmuştur demektir. Bundan sonra yapacağınız iş kolaydır. Peynirin olduğuna kanaat getirdikten sonra elinize bir bıçak alır bu bıçağı enine boyuna tencerenin içinde gezdirir ve bu suretle peyniri nohut boyunda parçalara ayırırız. Bu işi de yaptıktan sonra peyniri on dakika kendi haline bırakırız. Bu müddet içinde peynirin üzerinde sarı bir suyun toplandığını göreceksiniz.

Bu hal meydana geldikten sonra mermerşah denilen tülbetten az daha kalın bir bez alır bunun dört ucunu bir araya bağlar ve tencere içinde bulunan peyniri suyu ile birlikte bunun içine aktarırız. Bu aktarmayı müteakip suyun iyi süzülmesi için yarım saat kadar bu peyniri havi bezi bir çiviye asarsınız.

Hem peynire bir şekil vermek ve hem de peynirin içinde kalan suyu dışarı çıkarmak için peynir içinde olduğu halde bu bezi bir bohça gibi katlar düzgün iki tekerlek tahta arasına sıkıştırır ve üsteki tahtanın üzerine de (tam ortasına gelmek şartıyla) 3-4 kilo ağırlığında bir taş koyarsınız. Bir saat kadar bu halde bıraktıktan sonra tahta ve taşı kaldırır, bohçayı açar kalıp haline gelmiş olan peyniri alır, orta sabun kalıbı şeklinde keser bu parçaları biraz seyrektir ve bir saat kadar da bu halde bırakırız.

İşte görüyorsunuz ya bu işin hiç zor tarafı yok bakınız ne kadar kolay peyniri elde ettik. Şimdi iş tuzlamasına geliyor.

Sabun kalıbı halinde peyniri elde ettikten sonra ince tuzla hafifce tuzlar ve alt üst eder bu suretle her tarafını güzelce tuzlarız. Bu işi başardıktan sonra temiz bir teneke alır bu tenekenin altına hafif tuz serperiz. Sonra hergün yaptığımız peyniri her kat arasına hafif tuz serpmek suretiyle bu teneke içine istif ediniz. Bu suretle tenekeyi doldurur üzerine de salamurasını ekleriz.

Kaldı ki salamurayı da nasıl yapacağımızı bilelim. Siz de salamura yapma sını bilirsiniz amma yaptığınız salamura ya çok veya az tuzlu olur tam ayarında salamura yapmak için tuzu eyice suda eritir, bu tuzlu suyun içine de kırılmış bir yumurta bırakırız. Eğer yumurta suyun yüzüne çıkmazsa tuz az gelmiştir. Bu hal karşısında suya yenden tuz atar eritirsiniz. Takı yumurta şimdiki on kuruşun tekerleği boyunda suyun yüzüne çıkıncaya kadar. Eğer bu söylediğim büyüklükten fazla yumurta suyun yüzüne çıkacak olursa salamura keskin demektir. Bunu hafifletmek için su katarsınız. Söylediğim şekilde tam kıvamında salamurayı elde ettiğiniz gibi peyniri kat kat istif ettiğiniz tenekeye bu salamuradan doldurur ve tenekenin ağzını güzelce kapatırız. Bu kapatılan teneke sınıklı doldurulmuş ise ve hiç bir yerden hava almayorsa bunun içindeki peynir serin bir yerde saklamak suretiyle uzun müddet bozulmaz. Öyle Edirne peyniri gibi yumuşak da olmaz. Zaman geçtikçe hem katılaşır ve hemde çok lezzetli bir peynir olur.

DERLEMELER

Köy inanları

Derleyen : S. Aytokin

Bu inanları kendimden birşey katmayarak derlediğim gibi yazıyorum ve derlendiği köyle derlenen adamları mahfuz bırakıyorum.

dınların yüzlerini yağlarlar. Bu suretle loğusa olan kadınlar al basması tehlikesinden kurtulmuş olurlar.

8 — Gelin almağa gelince güveği tarafına şerbet çıkar şerbetin içine para atup içerler. Para atmıyanlar ise şerbete parmağını değdirir ve şerbeti içmez.

9 — Duvak açılırken gelinin başından lokum aktarılır gelin de sağdıcı ile birlikte eve kaçar. (Duvak yukarda da yazdığımız gibi zıfat gecesinin ertesi günü yapılır. Köyün ve civar köylerin bütün kadınları bu törene iştirak ederler. Gelinin dışarıya çıkarılır samanlık veya aran yanına götürürler. Gelinin etrafına toplanırlar.) Gelinin başından aktarılan lokum onu basık düşmekten kurtarır.

10 — Erkek ve kızın birleşmesini istemiyenler onları bağlarlar. Bağlamak için nikâh kıyılırken açık pıçağı kapamak yahut ip düğümlemek kâfidir. Bu türlü bağlamalar o kadar tesirli değildir. Fakat bağlama kurşunla yapılırsa vaziyet tehlikeli sayılır. Bağlama işini yapacak adam bir kurşun parçasını ikiye ayırır gelinin geçeceği yolun bir tarafına bir parçasını diğer tarafına da obir parçasını bırakır. Bilhasa bu kurşunlar tûfeğe konup havaya atılırsa bağlılığın çözülmesi imkânsızlaşır,

Evlenme Üzerine :

1 — Evlenmek isteyen delikanlı sofraya fazla bir kaşık kor. Bu fazla kaşığı eve yeni bir haranta geleceğine delâlet ettiğini anlatmak ister. Eğer evlenmek isteyen kız ise yemekleri daima tuzluca yapar.

2 — Üç defa sağdıçlık yapan bir erkek tekrar üç defa sağdıçlık yapmayınca evlenemez.

3 — Gelin baba evinden çıkarken arkasından su dökerler. Baba evinden soğusun ve gittiği yere ısınsın diye.

4 — İki gelin bir yoldan geçerse önce giden (Basık) düşer. Basık düşme bu geline sonunda her hangi bir hastalık veya felâket getirir.

5 — Gelin attan inince merdiven önüne bazı ev eşyası bırakılır. Gelin buna ayakları ile vurur ve ölünceye kadar o eşyalar gelinindir. Bu eşyalara (Zenginlik denir.)

6 — Gelin giderken eğer bir sürüye rastlarsa çoban önüne koç çıkarır gelin atın üzerinden eğilip koçu tutar. Eğer koçun ayaklarını yerden kesebilirse koç kendisinin olur. Kaldıramazsa koçun değerini verir.

7 — Duvak günü ki zıfat sabahında yapılır. O gün gelin odasının kapısına yağ sürülür. Bu yağdan alup loğusa ka-

Doğum ve çocuk üzerine :

- 1 — İki Loğusa.
- 2 — Çocuğu nazardan korunmak için mavi boncuk takmak adettendir.
- 3 — Yeni doğan çocuğun ilk dişini görene çocuğun babası bir gömlek alır.

Sağlık üzerine :

- 1 — Bıcılğan hastalığının tedavisi; Ekşi pekmeze yıkanmaktır.
- 2 — İt dirseğinin tedavisi için üç sabah gün doğmadan evel köpek yalağından su alup yüze ve göze sürmek lâzımdır. İt dirseği köpeklerin çiş yapmasına bakan gözlerde çıkar. Bu vaziyetle karşılaşan insan tükürüğünü gözlerine sürmezse it dirseğine yakalamır.
- 3 — Dalak kesmek — Dalağı kesilecek (dalak hastalığı tedavi edilecek demektir.) Adam tuz dolu ellerini dalağının üzerine götürür ve ayakta durur. Başka bir adam dalak kestirenin sol ayağının altına uzak bir çukur eşer ve ne kesiyorsun diye sorar dalağı kesilecek adam dalak diye bağır ve bu sual cevap üç defa tekrar edildikten sonra ayakta duran adam elindeki tuzu çukura atup kaçar.

Mahsul üzerine — Mahsulün bereketli olması için toprağa yumurta gömülür. Yine fazla ürün almak için "Uğut" yapılır. Uğut şu suretle yapılır : Evvelâ muayyen bir miktar buğday ıslak yerde çillendirilir ve değirmen taşında ufalatılır sonra da dibekte döğülür. Daha sonra sıkılır çıkan suyu mısır ve buğday unu ile karıştırıp bişirirler. Bu bişirme 48 saat devam eder. Uğut bişirildikten sonra komşulara dağıtılır. Uğut üzüm pekmezinden biraz daha

sarı renktedir ve pekmez akıcılığındadır hafif yapışkandır.

Ev üzerine :

1 — Temel atılırken kurban kesmek adeti vardır. Temele parada atılır. Bu para oradaki cinlerden korunmak için atılır. Bu paralarla orasını cinden satın almış olurlar. Cinlerde bulundukları yerlerin değeri verildiği için hiç ses çıkarmazlar.

2 — Evleri nazardan korunmak için köpek kafası, teke ve geyik boynuz veyahut kablumbağa kemiği asılır.

3 — Ramazan bayramı gecesi ölülerin ruhu için bacaya yağ sürerler. Bu yağ sıcaklığın tesirile güzel bir koku neşreder. Buna baca kokusu adı verilir.

Türlü şeyler üzerine :

1 — Su boş yere fazla kaynarsa düşman zengin olur eğer suyun boş yere kaynaması zaruret icabı ise içersine ufak bir çöp bırakılır.

2 — Ateş cehennemden çıktıktan sonra yedi defa yıkamıştır. Akşamdan sonra komşuya ateş verilmez.

3 — Kadınların ön kesmesi büyük bir kabahattir. Önü kesilen erkek o kadına dayak bile atmakta haklıdır. Çünkü kadın tarafından öünü kesilen erkeğin ya kendisi hastalamır, ya malı, yahutta kağınsı devrilir, sapını kırılır. Hatta köyde bunu isbat edecek bir vak'a bile olmuştur. Bir adam sap yüklü arabasile tarladan dönerken bir kadın önünden geçiyor. Arabanın sahibide kadını iyice dövüyor ve kadın artık uğursuzlar defterinde yer alıyor. Köyde bu şekilde uğursuz tanınmış kadınlar vardır. Bunların ön kesmesinden korkulur.

BULMACALAR

Ağaca çıkar adam değil
Yazı yazar kâtip değil
Semeri var at değil
Boynuzu var koç değil

Salyangoz

Kanadı var kuş değil
Boynuzu var koç değil

Kelebek

Dağdan gelir üre üre
Domuzları süre süre

Tarak

Dağda tekerlenir
Derede fikirlenir

Tosbağa

Hindirir mindirir
Dağdan domuz indirir

Tarak

Masal masal maskara
Agzı burnu kaskara

Fırın

Dağdan gelir arpacık
Ayağında çorapcık

Ari

Abdes alır namaz kılmaz
Sarı sarı sarkar

Kedi

Yere düşmeğe korkar
Öte gider beri gelir

Ayva

Bir ayak üstüne dura gelir
Sıra sıra söğütler

Kapu

Birbirini öğütler
Dal ucunda ateş yanar

Elbise düğmeleri

Yer altında kitli sandık
Metel metel meniki

Kiraz

Gözleri var on iki
İnanmazsan sayda bak

Tabut

On ikidir on iki
Kaval

Kaval

MANİLER

Tarlada kuzu gördüm
Tüyü kırmızı gördüm
Şeftali bahçesinde
Sevdiğim kızı gördüm.

Kavaktan uzun yok
Dalında üzümü yok
Çok yerler gezdim ama
Yarımdan güzeli yok

Su destisi kırıldı
Su dibine duruldu
Darılma güzel darılma
Teyzen oğlu vuruldu.

Ördek göle daldı gel
Yardan haber alda gel
Eğer yarım gelmezse
Mendilini çalda gel.

Lengerlerde bulgurum
Ben birine vurgunum
O yar beni almazsa
Dağ başına sürgünüm.

Tütün serdim harmana
Karıyor samana
Bizim köyün içinde
Benim yarım bir tane.

Kır atım kişnemesin
Dar yoldan işlemesin
Benim yare söyleyin
Kışlada kışlamasın.

Ay doğar gediğinden
Tanırım giydiğinden
Kadir mevlam ayırma
Önlümün sevdiğinden.

Eriğin başı çatal
Varım hasta olmuş yatar
Yarım gitti gurbete
Öül oldu bana kokar.

Ak koyun meler gelir
Dağları deler gelir
Yari güzel olanın
Aklına neler gelir.

Dizin Nasıl Okunur

Yazan : OZANTÜRK

1 Perdelik Piyes

Geçen sayıdan
devam

ATATÜRK

— Selman :
Bir taraftan tabakdan üzüm alarak
Yahu ! biz dersmi öğrenmeğ geldik,
yoksa üzümümü yemeğe ?...
— Mithat :
Hem üzüm yeriz, hem de ders ya-
parız !...
— Mustafa :
Kolundaki saata bakarak
Dur Mithat ! saat ileri !... Vaktimiz
azaldı ! dizini Selman'da hazırlasın ya-
hu !...
— Selman :
Benim özveren kardeşimi; Mithata
kalırsak, beni sevil edecek; öğretmeni
geçen derste atlattım, hastayım dedin,
o da gelecek derse seni dinleriz dedi.
Bukezde dersi yapmazsak öğretmenin
yüzüne nasıl bakarım ! hem Şadan, Ni-
hal, Orhan nasıl okuyorlar.. bize yazık
değilmi ?.. Haydi kardeşim bana öğret-
tin.
— Mustafa :
Arkadaş ! ilk önce sen kendi kendine
okumağa başlarsın; biz sende yanlış gö-
rürsek düzeltiriz.. Haydi geç ortaya !.
— Selman ;
Ortaya geçer

Türk tarihi insanlığa kök olmuştur,
evrenseldir ;
Türk ulusu ta Asyanın ortasından ko-
pup gelen
Ver yüzünün dört yanına kol atan bir
coşkun seldir.
— Mithat :
Yahu ! Dizin böyle okunmaz !...
— Selman :
Yanlışlarımı söyle !...
— Mithat :
İki büyük yanlışın var ! biri yerinde
demir gibi çakılı duruyorsun !.. İkincisi
eski medrese softaları gibi yavan oku-
yorsun !.. Böyle okursan, öğretmen
sana koca bir sıfır verirken aklın başına
gelir.
Selman :
Aman Mithat ! Peki ne yapayım kar-
deşim !..
— Mustafa :
Hemen söze karışarak
Sağa sola yürürsün, sesini de biraz
düzeltirsin; haydi yeninen okuda göre-
lim !...
(Selman Atatürk diye başlarken sağa
sola asker gibi yürümeye başlar, yanda-
ki şigarz masasına ayağı değerek, masa

devrilir, tabak düşer, üzüm vassire yer-
lere serpilir.)
— Mustafa :
Kahkahayı basar
Gecmiş olsun bay Selman ! Biz o ka-
dar çalıştık, hazırladık hiç bir şey ol-
madık... Bereket ki sobaya çarpmadın..
O vakit bir yerinde yanardı.. İnsan dik
katli olmalı.
Hepsi birden ortalığı düzeltmeye baş-
larlar.
Ya derste okurken öğretmenin kür-
süsüne çarpsan sınıfta maskara olursun.
— Mithat :
Canım ehemmiyeti yok ! annem gör-
mesinde...
— Mustafa :
Sahi ! annen görürse seni de, bizi de
adam akıllı azarlar yavrum !...
— Selman :
Size ne demeye hakkı var, beni azar-
lar...
Bu sırada kapu vurulur, Mithat Mit-
hat diye sesle gelir.
— Mithat :
Annem çağırıyor biraz gideyim..
Mithat gider.
Mustafa ve Selman ortayı düzeltmeye
uşşar. Kapu açılır; Mithat, Meliha bir-
likte içeri girerler.
Meliha ve Evvelkiler
— Meliha :
Vay yaramazlar, bana saat 16 da top-
lanacağız demediniz mi ? Siz neden böy-
le erken geldiniz ?..
— Mustafa :
Sende bizim gibi erken gelseydin..
Artık odayı hallaç pamuğuna dönde-
rirdik.
— Meliha :
Yanlara bakup yerlerdeki üzüm, fin-
dik tanelerini görerek

A kuzum kavgamı ettiniz tanrı aşkına
— Mustafa :
Ya ya ! Mithatla Selman güreş ettiler
Selman kazandı, Mithatı bir çelmede
yere yuvarladı.
— Meliha :
— A ! şaşılacak şey !... Misafirlikte
böyle şeyler...
Selman'a dönerek
Selman sen her zaman böyle bir şey
çıkırırsın..
— Selman :
Meliha ! Meliha !.. Mustafa yalan atı-
yor, şaka ediyor kardeşim bu dizini o-
kurken ayağımı masaya çarptım da..
— Meliha :
Tanrı eyliğini versin. Ayol insan kos-
koca odada ayağımı masaya çarpar mı ?
hep dizini hazırladık amma ne bileyim,
eve bir zararımız olmadı...
— Mithat :
Ciddi bir durumda
Meliha sen dizini gazete gibimi oku-
dun kuzum ! yoksa jestlerle yürüyerek
kollarla işaret yaparak nebileyim öğret-
menin dediği metodları okudun ?..
— Meliha :
Ayol ! Dizin hiç gazete gibi okunur-
mu ? öğretmenin dediği gibi hazırlama-
ğa çalıştım elbet insan taşını ? vatan
şairleri coşarak okunur.
— Selman :
Kardeşim biz bir şey yapamadık, sen
oku, bize nasıl olacağını göster olmaz-
mı ?...
— Meliha :
Çok kolay ! bakın ortaya geçersiniz,
Ortaya geçer
Amma daha önce aynada tuvaletinizi
unutmayın saçlarınızı dağınık olursa

âleme gülünç olursunuz...
Eline kitabı alır
İşte ben okuyorum :
Dikkatli ve işaretli olarak okumağa
başlar.

ATATÜRK

Türk tarihi insanlığa kök olmuştur
evrenseldir.

Türk ulusu ta Asyanın ortasından ko-
pup gelen.

Ver yüzünün dört yanına kol atan
çoşkun bir seldir.

...ab mihri...*

Hep o selin ayakları Sümer, Elâm,
Mısır, Eti,
Bir kolda Türkiyedir, en yenisi, en
gülbüzü.

Tarih yeni yazmaktadır, böyle güçlü
bir devleti.

— Mithat :
Burası olmadı, olmadı. Tarih derken
kolunla arkayı, geçmiş zamanı göster-
mek gerek...

— Mustafa :
Dizinin en önemli yeri orası... Tarih
derken

Ellerini kollarını uzatarak
İşte böyle uzatmak gerek.. Sen en
önemli yerini yapamadın...

— Meliha :
A nasıl yapamadım bak istediğinizden
daha iyi !..

Meliha yeniden dizini okumağa baş-
lar. Tarih yeni yazmaktadır, derken kol-
ları sobaya çarpar soba boruları düşer,
soba devrilir. Meliha sıkılır, utancından
kızarır. Arkadaşları korkarlar aman

yangın var diye bağırlarlar; ses üzerine
Mithatın annesi odaya koşar. (Meliha
elini yüzüne kor, ağlar.)

— Mithatın annesi :

Odaya girince şaşırır, telaşla :

A nedir bu ? utanmıyormusunuz ?..

Mithata doğru

Mithat sana koymam bunu ! ders ça-
lışacağız diye toplandılar, burada ya-
ramazlık yapmışlar...

Mithatın üzerine koşar, Mithat kaçır
çocuklar sobayı düzeltirler. Çocuklardan
biri.

— Teyze ! Meliha dizin okurken ko-
lu değdi, biz bir şey yapmadık...

— Mithatın annesi :

Haydi yaramazlar !. Kimsede görül-
medik şeyleri yapıyorsunuz.. Dizin oku-
sanız sobaya bir şey olmaz...

Bir yandan ortalığı düzeltirler, bo-
ruyu yerine koymağa çalışırlar.

İnsan sandalyaya oturur, öyle okur.

— Mustafa :

Teyze öğretmen bize yeni metotta bir
dizin gösterdi, kollarla işaret ediniz, a-
yakta sağa sola yürüyünüz... Filan de-
mişti de...

— Mithatın annesi :

A sen çıldırdın mı oğlum ! öğretmen
öyle şey yapar mı ?

— Meliha :

Yarı ağlar, yarı şaşkın vaziyette

— Vallahi teyzeciğim benim kabaha-
tim yok. Affedersiniz teyzeciğim.

— Mithatın annesi :

Kızım sana bir şey demiyorum. O
yaramaz Mithata kızıyorum. Akşam
babası gelsin ben yaptıracağımı bilirim
bak odanın haline ya sobada ateş olsay-
dı da bir yangın çıksaydı.

(Sonu var)

Yayın Direktörü : Mümtaz Arkayın .
Basıldığı yer : Güneş Basımevi — Samsun